

Grădinăritul într-un sat din sudul Moldovei – Drăgușeni (jud. Galați)

Sorin Geacu
Institutul de Geografie
al Academiei Române

Dușan Stoian
Institutul de Geografie
al Academiei Române

În seria veche (1936-1943) a revistei Sociologie Românească, cercetarea, în cadrul acțiunilor monografice, a grădinăritului s-a concretizat prin publicarea a trei valoroase materiale referitoare la această ocupație, din Clinceni (Ilfov), Ișalnița (Dolj) în 1937 și Huși (Fălciu) în 1939. Încă din introducerea la primul număr (1/1936) al revistei amintite, profesorul Dimitrie Gusti menționa faptul că noi am încercat de la început cercetarea sociologică a tuturor aspectelor – și nu numai descriptiv, ci și explicativ – ale unei forme fundamentale de viață socială, cum este la noi satul, și că în revista Sociologie Românească se vor comunica și comenta în primul rând fapte și date din bogata arhivă a materialului cules din satele noastre (pp. 6, 8).

Pornind de la aceste premise, cercetările noastre evidențiază detalii semnificative referitoare la cultura zarzavaturilor inițiate de grădinarii bulgari (originari din Tîrnovo) în satul Drăgușeni (Colinele Covurluiului), urmărindu-se atât aspecte istorice, cât și sociogeografice, totul constituindu-se într-un studiu de caz dintr-o regiune puțin cunoscută.

Menționăm că prima analiză consacrată grădinăritului introdus de bulgari într-o arie moldoveană (regiunea Hușilor) a fost elaborată de Ion Gugiuman (1909-1990), fost profesor la Facultatea de Geografie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, și, apreciată de Dimitrie Gusti, a fost publicată în nr. 1-3 din 1939 ale revistei *Sociologie Românească*.

Favorabilitatea cadrului geografic

Situat în partea centrală a Colinelor Covurluiului, satul Drăgușeni este situat la 72 km nord de Galați, 34 km sud de Bârlad și 22 km nord-vest de Târgu Bujor, pe valea pârâului Suhurlui (72 km lungime, afluent al Siretului), nu departe de obârșia acestuia. Satul se află la 45°58' lat. N și 27°45' long. E, casele fiind raspândite atât pe vale (largă de 250-300 m), cât mai ales pe dealurile Răspochi și Epureni, la 180-233 m altitudine. Pârâul Suhurlui traversează satul prin partea centrală și, chiar dacă este permanent, are un debit foarte mic (0,1 mc/s). Porțiunile de teren neted din preajma apei (ca tip litologic fiind prafuri nisipoase-argiloase-loessoide) au permis irigarea în condiții bune și cu ușurință.

Condițiile climatice sunt favorabile, valea fiind adăpostită de curenții reci de aer dinspre nord-est și est. Utilizând datele stației locale (meteorologică din 1897 și pluviometrică din 1960), rezultă că temperatura medie anuală a aerului este de 9,3°C (max. 20,6°C în iulie). Temperatura medie anuală a verii este de 19,9°C, iar a toamnei de 10°C. Durata medie de strălucire a soarelui în intervalul aprilie-octombrie e de 1 655 de ore. Nici o cultură nu este influențată așa de puternic de variațiile temperaturii aerului ca zarzavaturile, ele fiind foarte sensibile. Înghețul și brumele stânjenesc cultura acestora. La Drăgușeni, numărul mediu anual de zile cu îngheț este de 101. În medie, primul îngheț se produce între 11 și 21 octombrie, iar ultimul între 11 și 24 aprilie, durata medie a intervalului fără îngheț fiind de 160-180 de zile. Pagube foarte mari au cauzat grădinăritului de aici înghețul din 24-28 aprilie 1948, dar și cel din 17-22 mai 1952. Bruma cea mai timpurie care a cauzat pagube zarzavaturilor la Drăgușeni a fost cea din 19-21 septembrie 1956. Rezistente la temperaturi scăzute și luminozitate redusă sunt ceapa, varza, rădăcinoasele, însă sensibile la factorul termic, îngheț și brumă sunt roșiile, castraveții, ardeii și vinetele. În perioada de vară (cu necesitate crescândă de apă pentru legume), cad 195 mm precipitații (36,7% din totalul anual de 530,8 mm), iar toamna cad 112 mm (21,1%).

Culturile de zarzavaturi au fost afectate și de cantitățile mari de precipitații căzute în unele luni (de exemplu, 100,7 mm în aprilie 1930, 175 mm în septembrie 1904, 140 mm în octombrie 1905). Ploaia din 23 iunie 1900 a luat „brazdele din valea Suhurluiului”, pagube cauzând și ploaia din ziua de 27 august 1904, când au căzut 125,7 mm (maximul pluviometric absolut înregistrat).

Pierderi au produs și perioadele secetoase (1902-1903, 1945-1947, 1990).

În unele luni (iulie 1900, septembrie 1903, aprilie 1904, septembrie 1973) nu a plouat deloc. De asemenea, furtunile cu grindină au produs pagube, ca, de exemplu, cea din 13 mai 1902, care a avut mărimea nucilor, apoi cele din 16 iunie 1900, 25 iulie 1910, 30 iunie 1916, 5 iulie 1923, 15 iunie 1933 și 8 iulie 1953.

Favorizat de poziția sa geografică, satul Drăgușeni capătă statut de târgușor în anul 1823, în baza actului semnat de domnul Moldovei Ioan Sandu Sturza (1822-1828). Activitatea comercială a localității sporește în deceniile următoare, atât ca intensitate, cât și ca importanță, schimburile antrenând locuitori din toată partea nordică a fostului ținut (apoi județ) Covurlui și cea sudică a județului Tutova, Drăgușeni fiind situați, până în 1950, la hotarul Covurluiului cu Tutova. În toamna aceluși an, comuna Drăgușeni a fost trecută din componența județului Covurlui în cadrul raionului Bârlad al regiunii omonime, până în 1956, când trece la regiunea Galați (până în 1960 în raionul Berești, apoi Bujor), iar din 1968 este încadrată județului Galați, în partea nordică a acestuia.

În practicarea grădinăritului cu scop comercial, se pot deosebi mai multe etape, astfel: etapa de inițiere (1888-1890) și apoi de robust avânt până în anii 1952-1953, apoi etapa de declin (1952/1953-1969/1970) și dispariție (1970-1989) și, în fine, etapa de modestă reluare (din 1990).

Grădinarii

Așa cum menționa I. Maier, „secolul al XIX-lea se caracterizează prin pătrunderea în țara noastră a grădinarilor bulgari, care au arendat la început terenuri irigabile din jurul orașelor. Mai târziu au ajuns să dispună de suprafețe foarte mari și să stăpânească, aproape în exclusivitate, comerțul cu legume din țara noastră” (1969, 20).

Meșteșugul grădinăritului a început aici în anii 1888-1890. Primii grădinari au

venit de la Tîrnovo¹, orașel în nordul Bulgariei, direct la Târgu Bujor, căutând locuri pentru cultura zarzavaturilor. Ei erau în număr de trei, toți tineri (18-20 de ani). Unul (Dușan Micicov) a rămas aici, iar ceilalți doi (frații Toader și State Stoianov) au venit la Drăgușeni, unde s-au căsătorit cu fete localnice și s-au apucat de grădinărie. Regiunea fiind dominată de văi uscate, ei au găsit terenuri favorabile (cu lărgime potrivită și apă permanentă) doar la Târgu Bujor, Drăgușeni și Smulți, primele două fiind și mici târgușoare. Stăpânind tehnica irigației, au introdus aici singurul sistem de cultură agricolă intensivă practicat. De altfel, și în perioada interbelică, regiunea cursului superior al Iantrei (Tîrnovo, Gabrovo) și a Plevnei erau principalele arii de plecare a grădinarilor bulgari către România (Tufescu, 1970).

Din puternicul val de grădinari bulgari veniți atunci de la sud de Dunăre, numai în acel an – 1888 –, în România, se ajunsese la 6 228 de bulgari (Săvescu, 1939). Așa se face că, deși la marginea sudică a Covurluiului aceștia veneau în număr suficient, în partea de nord, colinară a acestuia ei au apărut abia la sfârșitul secolului al XIX-lea și atunci în târgușoarele locale.

La Drăgușeni s-au născut și copiii lor, care n-au mai învățat limba bulgară. De altfel, cei doi frați Stoianov, stabilindu-se în România, au întrerupt orice legătură cu țara de origine (din cauza distanței mari, dar și a lipsei de timp – numai iarna fiind liberi). Casele lor erau în sud-vestul satului Drăgușeni (spre ieșirea la Smulți), la 195 m altitudine, grădinile fiind la 150 m spre est de acestea (la 180 m altitudine).

La venirea aici a fraților Stoianov, localitatea se numea Târgu Drăgușeni și avea (conform recensământului din 1890) 123 de case și 567 de locuitori. Importanța sa comercială era dublată și de una administrativă, aici fiind reședința plășii Zimbru (care cuprindea comunele Băleni,

Bursucani, Crăiești, Cudalbi, Măcișeni, Smulți, Târgu Drăgușeni și Vârlezi, cu satele lor). Mari proprietăți aveau atunci A. Cincu (1 510 ha) și N. Cincu (600 ha). Inițial, de la aceștia au luat în arendă pământ pentru grădinărie cei doi frați bulgari. După primul război mondial, o parte din moșia Cincu se expropriează, acestuia rămânându-i circa 1 000 ha, inclusiv 12 ha teren pentru grădină de zarzavat. Ulterior, Capătă Costică inițiază Societatea Cooperativă „N. Cincu” și cumpără de la acesta întreaga avere rămasă după exproprierea de 1923, inclusiv cele 12 ha teren de grădină, pe care le va arenda apoi grădinarilor din sat.

Toader Stoianov s-a născut la Tîrnovo (Bulgaria) în 1868 și a încetat din viață la Drăgușeni la 19 ianuarie 1948, după ce o viață a practicat aici grădăritul, ajutat apoi și de cei zece copii (șapte băieți și trei fete). Și după căsătoria acestora, nouă dintre ei au practicat grădăria (numai o fată fiind măritată în Tecuci). Aceștia sunt: Iorgu, Aurel, Iordan, Ion, Ileana, Costică, Ștefan, Caranfil Chirciu și Ioana Moroianu. Caranfil a fost singurul fiu care a purtat numele de familie al mamei.

State Stoianov (decedat înainte de 1947) a avut un singur băiat, care a făcut grădinărie cu intermitențe. În 1938, *Anuarul orașului Galați și al județului Covurlui* menționa patru grădinari în Drăgușeni.

Până la primul război mondial, cei doi frați Stoianov, dar și copiii lor s-au declarat bulgari. Astfel, în 1911, numărul bulgarilor din Drăgușeni era de 10 (0,58% din populația satului), reprezentând 14,7% din numărul bulgarilor aflați în satele fostului județ Covurlui (cei mai mulți fiind la Umbrărești – Târgu Bujor (16), Puțichioaia (azi Viile – 14) și Drăgușeni (Gheorghiu, 1913).

Ulterior, în perioada interbelică, nepoților lui Toader și State Stoianov li s-au românizat numele în Stoian. Așa se explică faptul că la recensământul populației din

29 decembrie 1930, la Drăgușeni doar o singură persoană s-a declarat de naționalitate bulgară (Toader Stoianov), restul declarându-se români. Tot acel recensământ menționa faptul că nu erau în Drăgușeni locuitori care să aibă bulgara ca limbă maternă.

În concluzie, cei doi bulgari (frații Stoianov) au inițiat cultura zarzavaturilor în Drăgușeni. Urmașii lor și unii dintre zilierii avuți au continuat această activitate. Dintre nepoții lui Toader Stoianov, azi mai practică grădinăria: Ion Stoian (fiul lui Aurel), Vasile Moroianu (fiul Ioanei) și Mircea Chirciu (fiul lui Caranfil). În prezent, cei aproximativ 40 de mici grădinari sunt români.

Poziția grădinilor. Suprafața acestora

Grădinile pentru cultura zarzavaturilor din comuna Drăgușeni erau și sunt situate pe valea („șesul”) pârâului permanent Suhurlui, ce traversează satul. În perioada 1888/1890-1952, toate erau pe partea dreaptă a apei, la 175-185 m altitudine. Parcelarea și variația culturilor impunea peisajului o nuanță deosebită. Pârâul era barat cu un dig (făcut din pământ și gunoi de grajd), dig cu înălțimea de 2,5-3 m. În spatele acestuia se forma un iaz (era în spatele actualului dispenser uman). Iazul alimenta toate grădinile existente aici până în 1952. Pârâul fiind permanent, apa depășea nivelul digului, fiind dirijată spre grădini, podurile de trecere spre grădini fiind formate din trei uluci în forma literei U, laturile fiind de 15 cm, iar baza de 20 cm lățime. Apa (așa-numita „apă salma”) era distribuită prin vaduri, mărginite de porțiuni mai ridicate numite cavaleri. La ploile mari se spârgea digul.

Proprietarul terenului de grădină din sat era Capătă Costică, iar cei care-l cultivau

i-au plătit acestuia arendă până în anul 1949.

În afara celor din sat, mai erau grădini de zarzavat și în alte două puncte :

– unul la 2 km nord-vest de sat, pe un șes mai lat de pe valea Fabricii, la 218 m altitudine, unde apa era scoasă din fântâni, dar era și un mic iaz, cu apă din zona numită Puțul Turcului; grădina avea circa 4 ha, fiind cultivată inițial de Toader Stoianov;

– altă grădină era la 1,5 km sud de sat, pe valea Livadă aproape de confluența cu Suhurluiul (pe un șes aflat la 170 m altitudine), cu apă captată din izvoare, care, dirijată prin cădere, intra într-un mic iaz. Aici suprafața cu zarzavaturi era de circa 2 ha și era cultivată de Ion Chirciu.

Aceste două locuri erau luate în arendă de la primăria comunei. Prețul unui hectar arendat era plătit tot o dată.

Dicționarul Statistic al României din 1914, la rubrica „Însemnări economice”, menționa la Drăgușeni o „grădină de zarzavat”. La nivelul anului 1938, un procent de 5,6% din cele 300 ha cu grădini de legume irigate din fostul județ Covurlui era la Drăgușeni. Tot atunci, pe valea Suhurluiului erau trei iazuri folosite pentru grădinărie, în suprafețe de: 1,24 ha, 1,16 ha și 1,15 ha.

În 1943, suprafața grădinilor de zarzavat irigate din Drăgușeni era de 17 ha, iar în luna iunie 1944, suprafața acestora crescuse la 20 ha, extindere menținută și în 1945.

Cea mai detaliată situație (pe care am identificat-o recent) referitoare la structura culturilor legumicole din Drăgușeni este cea din anul 1946.

Atunci, suprafața totală a „grădinilor comerciale irigate” era de 19 ha, cultivate astfel: 3 ha cu varză de toamnă, 2,13 ha cu cartofi, 2,05 ha cu fasole, 2 ha cu varză timpurie, 1,5 ha cu roșii, 1,25 ha cu ardei, 1,25 ha cu praz, 0,8 ha cu ceapă de arpagic, 0,75 ha cu castraveți, 0,65 ha cu ceapă de apă, 0,6 ha cu ceapă ceaclama,

0,4 ha cu ridichi de iarnă, 0,35 ha cu vinete, 0,35 ha cu ridichi de lună, 0,32 ha cu morcov, 0,32 ha cu țelină, 0,3 ha cu usturoi, 0,28 ha cu păstârnac, 0,25 ha cu pătrunjel, 0,25 ha cu sfeclă roșie și 0,2 ha cu sămânță de arpagic. Această situație a fost transmisă de agentul agricol al comunei Drăgușeni la Centrul Agricol „Bujor” de la Moscu, fiind înregistrată cu nr. 1260 din 5 iulie 1946 (Arhivele Naționale Galați, Fond Ocolul Agricol Bujor, Dos. 9/1946, fila 165).

La 31 mai 1950, suprafața grădinilor de aici (irigate și cele din curțile oamenilor) era de 33 ha, cultivate astfel: 3 ha cu roșii, 2 ha cu ceapă, 1 ha cu varză, 1 ha cu usturoi și 26 ha cu alte zarzavaturi. În anul 1955, suprafața grădinilor era de 26 ha, dintre care 14 ha erau în GAC „Pavel Tcacenco”, iar 12 ha erau încă particulare.

După 1952, fostul CAP a cultivat câteva hectare cu zarzavaturi, unde aduceau muncitori din CAP. Această grădină a durat până în 1991. Recolta obținută era de circa 400 t anual.

Din suprafața terenurilor arabile a comunei, cea cu grădini irigate deținea 0,7% în 1943 și 1,3% în 1955, iar în 1994, suprafața totală cultivată cu legume (irigate sau nu) în toate cele șapte sate ale comunei deținea 2,6% (122 ha), de pe care s-a obținut o producție de 1 375 t.

În anumite puncte, apa era scoasă din pârâu cu ajutorul roților (făcute de grădinari). Ele aveau cupe pe margine (distanțele dintre ele fiind de 10/12/15 cm), iar în timpul rotirii, cupele se umpleau cu apă și se goleau ritmic în vaduri, de unde apa era dirijată spre semănături. În anii 1936-1950, aveau astfel de roți Iorgu Stoianov, Costică Stoian și Ghiță Talabă. Roțile erau din lemn, prima roată de fier fiind făcută prin 1955. Roțile erau puse în mișcare de cai, măgari sau boi, în funcție de locul care era pentru învârtit. Ele au funcționat până prin 1959-1960, însă una dintre ele (cea a lui

Iorgu Stoianov) a funcționat până prin 1970 (ea a fost inițial de lemn, însă a fost înlocuită cu una de fier în 1963, fiind păstrată încă în grădina fiului său Dușan Stoian).

Unul dintre grădinari (Iorgu Stoianov) a avut în arendă de la familia Chicoș o suprafață de teren de 3 ha, pe valea Hobanei (la confluența cu Jerdia), pe care a practicat grădinărie în anii 1936-1938. Aici avea la lucru zilieri din satul Pupezeni. Pleca din Drăgușeni prin luna aprilie, cu răsadurile făcute deja, și stătea acolo din luna aprilie și până toamna, gospodăria din Drăgușeni fiind încuiată. Acolo și-a construit o mică locuință din lemn (fiind la marginea pădurilor Jerdia și Nisa), unde stăteau cele două familii împreună cu cei cinci copii. Pe timp de noapte avea angajat paznic. În această perioadă l-a avut asociat pe cumnatul său Ionel Patrichi din Smulți. Produsele erau vândute în satul Pupezeni și la Bârlad.

După colectivizare, foștii grădinari au rămas cu mici porțiuni de teren (40 de arii Iorgu Stoianov și câte 15-30 de arii aveau Costică și Ștefan Stoianov, Chirciu Caranfil). Locurile unde au fost marile grădini până în jurul anului 1952 sunt numite și azi de localnici „la grădinile bulgarilor”.

Astăzi, deși numărul celor care practică grădinăria este mai mare, suprafețele cultivate sunt mici (4-10 ari fiecare), fiind situate în lungul pârâului Suhurlui, acolo unde terenul este drept și liber.

Zarzavaturile cultivate

Acestea cuprindeau atât legume rădăcinoase și frunzoase, cât și legume pentru fructe și legume bulboase. Culturile de bază erau ceapa de vară (ceaclama și caba), ceapa de primăvară (harpacica), pătlăgelele roșiile, vinetele, ardeii, cartofii (numiți cartoafe), usturoiul, spanacul. Din suprafața cultivată, 2/3 era ocupată de roșii (numite și dumade),

ceapă, varză (rar numită și curechi), ardei și praz (numit praj). Ardeii (numiți și chiperi) erau cultivați astfel: ardeiul gras pentru consum, gogoșarii pentru bulion, ardeii lungi pentru murături și bulion, însă erau culturi și de ardei mici (iuți).

În loturi mici se cultivau: ridichi (albe, sure, roșii, negre de iarnă), conopidă, țelină, morcov, pătrunjel, ceapă de sămânță, bob, năut, mărar, castraveți, lobodă albă și roșie, mazăre, dovleci (numiți bostani), sfeclă roșie, păstârnac și salată. Fasolea era de tipul „pe araci”, dar erau și cuiburi de fasole oloagă.

Terenul nu se parcela egal, cele mai mari parcele fiind cu roșii, ardei și varză. Parcelele (straturile) de legume se numesc aici table. Pe cavalurile dintre table se semănau pătrunjel, morcov, ceapă, busuioc și cimbru, fiind un avantaj de semănat aici pentru că la morcov și pătrunjel, comparativ cu tablele, apa venea direct la rădăcină. Pe tablele cu ceapă ceaclama, după ce aceasta se scotea, se plantau varză, ardei și praz. Ridichile erau în table separate, având un avantaj la udat. Conopida se planta rar pentru că nu se cumpăra (doar pentru grădinar și câțiva funcționari din Drăgușeni și Târgu Bujor). Cartofii se cultivau cu rarița. Se planta și câte o tablă cu cimbru, care, după ce se scutura, se lua sămânța și se planta. Loboda se lăsa de pe un an pe altul, semințele scuturându-se singure, fiind apoi împrăștiate de vânt. Bob, năut și mazăre se cultivau pe spații foarte mici, într-un colț al grădinii, și doar pentru necesitățile familiilor grădinarilor. Mazărea rar și greu se vindea. La pătrunjel, frunzele se tăiau de 3-4 ori pe an. Ici-colo în grădinile de zarzavat erau și flori ornamentale.

Pe vadurile unde se dădea drumul apei, se puneau cuiburi de sfeclă, fasole și varză. Prin tablele de ceapă, se semănau o dată cu ea, dar mult mai rar cimbru, mărar și pătrunjel. Arpagicul se scotea în lunile august-septembrie, dar se vindea toamna

și iarna. Pe marginile grădinii se puneau pepeni (care nu se comercializau), cimbru, rar și pătrunjel, dar se semăna și mălai pentru mături. Pepenii se puneau și pe marginea suprafețelor cu varză, ardei, praz. Se cultivau atât cei roșii (numiți harbuji), cât și cei galbeni (numiți și zămoși).

Până în anul 1948, de la Galați, câțiva grădinari (Iorgu Stoianov, Costică Stoian și Ion Chirciu) primeau câte un catalog de semințe (pe care-l dădeau spre consultare și celorlalți) și de acolo se alegea soiul și cantitatea. Făceau apoi comandă, iar semințele (de varză, ardei, roșii, ceapă, rădăcinoase) erau ulterior trimise prin colet poștal, contra ramburs. Acest catalog se trimitea în lunile noiembrie sau decembrie. Începând din 1949, își strângeau singuri semințele pentru culturile de ardei, roșii, ceapă etc.

Muncile de peste an ale grădinăritului

Această îndeletnicire necesită un volum mare de muncă aproape tot anul (multe lucrări fiind migăloase și costisitoare), însă rezultă și un venit mare pe unitatea de suprafață. Grădinăritul cere două probleme majore: apă și să fie ținut din scurt. Iarna se împrăștia gunoi de grajd (în special de cal), luat de la diferiți locuitori din sat. Se făceau și gropi în pământ unde gunoiul era lăsat la macerat toată vara.

Răsadul era produs în două feluri. Cel mai frecvent se făcea pe o platformă de gunoi și, după ce se semăna și se adăuga mrahnița (obținută prin descompunerea avansată a gunoiului de grajd), se acoperea cu geam, peste care se puneau rogojini. Mai rar, răsadul se producea astfel: se săpa o groapă de 2-5 m lungime, 1 m adâncime și 1 m lățime, care se umplea apoi cu gunoi de grajd, pe acesta se punea pământ, se semăna apoi, după care se arunca mrahnița

și se acoperea cu geam susținut de o formă de lemn, peste care, pentru suplimentarea căldurii, se puneau rogojini sau coceni de porumb (numiți aici hlujani). Răsadul (numit și istic) se făcea în apropierea casei și era dus la grădină în coșuri, cu căruța. În timpul transportului el era acoperit cu rogojini.

Activitatea începea când vremea se mai încălzea (începutul lunii martie). Grădina era curățată, arată și gunoită (gunoiul administrându-se sub arătură ori peste arătură), apoi se parcela și se constituia rețeaua de vaduri și cavaturi pentru distribuția apei. Muncile erau numeroase (semănatul, plantatul în rânduri, benzi ori cuiburi, apoi plivitul, grăpatul, prășitul, răritul, copilitul, mușuroitul, palisatul, culesul etc.), iar udatul se făcea dimineața și seara. Când era foarte cald, se uda și noaptea (numărul mediu anual de zile tropicale este aici de 21, iar temperatura maximă absolută înregistrată a fost de 38,5°C în ziua de 16 iulie 1922).

Numeroasele munci de sezon erau făcute și cu ajutorul zilierilor. Ei erau din sat, fiind plătiți, dar li se dădea și mâncare. De exemplu, Iorgu Stoianov (1908-1993) avea între șase și douăzeci de oameni zilnic, această din urmă cifră fiind valabilă numai în perioadele de plantat și recoltat.

Într-un loc al grădinii erau depozitate uneltele : pluguri, prășitori, sape, săpăligi, rarițe, grape, cazmale, greble, furci, stropitori etc., multe cumpărate din magazinele din Bârlad, dar și de pe la prăvăliile evreiești din Târgu Bujor și Drăgușeni. Nu existau pe atunci sere sau solarii. Astăzi însă în sat sunt mici solarii personale. Grădina „se spârgea” de obicei la sfârșit de octombrie (Sfântul Dumitru), însă un îngheț apărut înaintea acestei date determina lichidarea mai devreme a grădinii.

Locurile de desfacere

La Drăgușeni s-a făcut grădinărie cu scop comercial atât pentru aprovizionarea satului, cât mai ales pentru aprovizionarea satelor vecine, a Târgului Bujor, dar și a orașului Bârlad. Se comercializau preponderent produse proaspete, dar nu lipseau nici cele conservate.

Zarzavaturile și verdețurile se comercializau, până în anii 1952-1953, în satele : Crăiești (4 km sud-est), Smulți² (4 km sud), Vârlezi (12 km sud-est), Urlești (8 km sud), Corni (12 km sud), Măcișeni (13 km sud), până la Cudalbi (23 km sud) și Băleni (18 km sud). Mai puțin se mergea la Mândrești (12 km sud) și Valea Mărului (16 km sud). Toate aceste sate și Târgu Bujor se află la sud de Drăgușeni. Nu se vindeau produsele în localități aflate spre nord, pentru că altitudinea este mai mare și era greu pentru căruțele încărcate cu marfă, pe când în satele amintite traseele urmau firul văilor spre altitudini mai mici. Astfel, urmând valea Suhurluiului spre sud, se ajungea la Urlești (130 m alt.). Totodată, traversând dealul Cruciu-Floarea (240 m alt.), se cobora în valea pârâului Suhu, în lungul căreia se ajungea la Crăiești (140 m alt) și Băleni (87 m alt.). Până la Smulți (200 m alt.) se mergea pe spinarea dealului omonim (269 m alt.), după care, urmându-se valea Suhurluiului-Milești, se ajungea la Corni (125 m alt.). Tot de la Smulți, traversând dealul Fâstâci (250 m alt.), se cobora în valea Gerului, de unde se mergea la Mândrești (120 m alt.), Valea Mărului (100 m alt.) și Cudalbi (75 m alt.). Traversând de la Smulți dealul Piscu Negrea-Poiana (251 m alt.), se cobora pe valea Găvanului la Măcișeni (140 m alt.). În fine, pentru a ajunge la Vârlezi și Târgu Bujor, trebuie traversate dealurile Lupești (205 m alt.) și Bujorului (160 m alt.)

De asemenea, nu vindeau nici înspre vest, pe de o parte, pentru că trebuia ridicat dealul spre Fundeanu, dar acolo veneau

grădinarii de pe valea Corozelului. Localnicilor le vindeau produsele atât de la grădină direct, cât și la târgurile săptămânale, ținute cu regularitate din secolul al XIX-lea. Spre exemplu, în 1944 luna era zi de târg, iar marocul anual fiind între 1 și 15 august. Lichidat la sfârșitul anilor '40, târgul s-a reluat în 1991 la fiecare sfârșit de săptămână.

La Târgu Bujor se mergea în fiecare zi de târg săptămânal (o perioadă lungă de timp a fost joia). Se pleca seara din Drăgușeni, spre miezul nopții se ajungea acolo, apoi se descărca marfa, iar vânzarea începea de dimineață. Se stătea cât era marfă de comercializat. La Târgu Bujor, piața era acolo unde este azi Casa de Cultură (la intrarea dinspre Vârlezi). Înființat în 1844, târgul s-a menținut, astfel încât, în 1944, de exemplu, ziua de târg era în fiecare sâmbătă, iar marocul anual fiind între 1 și 3 septembrie. La Târgu Bujor, doar grădinarii din Drăgușeni și I. Micicov³ vindeau zarzavat.

La Bârlad se mergea o dată pe lună, de obicei când era nevoie și să se achiziționeze produse de manufactură. Se mergea tot noaptea, pentru ca dimineața să se înceapă vânzarea. În 1944, de exemplu, târgul săptămânal era marți. Iarmarocul era de mai multe ori pe an. Astfel, în 1925, în zilele de 6 mai, 2 august, 12 septembrie, 27 septembrie, iar în 1944 între 20 și 22 aprilie și între 19 și 20 august. În toată perioada interbelică, renumit era aici iarmarocul dintre 15 și 30 august. Pentru a se ajunge la Bârlad, se mergea pe spinarea dealurilor (de la sud la nord): Cucuta, Baicului, Meiului, Rogoazelor, Zimbrului, Românești și Vicoleni, pe la sud și apoi vest de Bălăbănești, pe drum fără pante mari, traseul menținându-se la 240-265 m altitudine (o porțiune era și prin pădurile Ghinghești-Baicu-Banciu), iar apoi se cobora în valea Jeravățului (Grivița) până la Bârlad. Când se mergea la Târgu Bujor și Bârlad, transportul se făcea direct și nu se mai oprea în satele de pe traseu. Toată

toamna anului 1944, la grădina lui Iorgu Stoianov au venit, săptămânal, chiar reprezentanți ai fostei armate sovietice, cu două, trei și chiar cinci mașini, pentru a lua varză pentru popota din Galați, plata făcând-o în numerar și pe loc.

În satele și târgurile unde vindeau, grădinarii din Drăgușeni plecau individual, cu căruțele, și numai la Bârlad plecau câte două-trei căruțe (cele mari numite și harabale). Căruțele erau trase de cai (pentru că mergeau mai repede) și doar Ioana Moroianu folosea căruța cu boi. Toată vara și toamna se făceau două-trei drumuri pe săptămână pentru vânzare. La comercializare, produsele erau în raport de sezon. În sate, își vindeau produsele direct din căruțe, mergând pe toate ulițele și strigând: „Hai la zarzavat!”, „Zarzavat-zarzavat!”. În căruțe erau cântare și greutăți.

Iar mărfurile erau așezate astfel: jos erau cartofi, rădăcinoase, varză, castraveți, iar deasupra se așezau ardeii, roșiile și verdețurile. Roșiile și castraveții se așezau în lăzi ori în coșuri (numite și oboroace) de nuiele de salcie sau plop, iar verdețurile se făceau legături.

Adesea, toamna, veneau la grădinarii din Drăgușeni locuitori din Crăiești și Vârlezi, care cumpărau varză, ceapă și praz. Totodată, grădinarii de aici, la sfârșitul iernii și începutul primăverii, puneau la murat varză și gogonele, pe care vindeau apoi în satele Vârlezi și Crăiești. Butoaiile erau din lemn de stejar ori fag, pe care le achiziționau din târguri sau erau făcute în sat de dogari. Murăturile erau transportate în butoiașe mai mici, tot de lemn. Spre cele două sate căruțele plecau dimineața și reveneau seara, ziua fiind mică.

Până la înghețul de iarnă, se vindeau varză, rădăcinoase, praz. În cantități mici, grădinarii vindeau și răsad (în Drăgușeni și la Târgu Bujor). Produsele erau vândute pe bani, dar cu cei fără această posibilitate se făcea schimb cu porumb, grâu și foarte rar păsări.

După 1948, noile autorități le-au dat grădinarilor „carnete de producător”. Pentru a limita comerțul practicat de zarzavagii din Drăgușeni (și în special pentru a nu mai merge la Bârlad), în luna noiembrie 1949, conducerea de atunci („Comitetul provizoriu”) a Plășii Bujor cerea primăriei din Drăgușeni să ia măsuri să nu permită transportul de zarzavat în afara județului Covurlui (Arhivele Naționale Galați, Fond Primăria Drăgușeni, Dos. 2/1949, fila 166).

După colectivizare, cei patru-cinci grădinari rămași cu suprafețe mici au mai mers cu căruța pentru vânzarea zarzavaturilor și în perioada 1953-1969, însă numai

în satele Crăiești și Vârlezi și foarte rar la Smulți (lui Iorgu Stoianov calul și măgarul i-au fost luați la CAP în 1970), după care fenomenul încetează.

Azi, cei circa 40 de mici grădinari, continuatori ai acestei îndeletniciri introduse de cei doi bulgari, își vând produsele doar local (duminica, atunci când se organizează târgul) și mai rar la Târgu Bujor (transportate cu căruța ori autobuzul).

Până în 1950, Drăgușenii se aflau în zona de aprovizionare apropiată a Bârladului și Târgu Bujor, azi fiind încadrat doar în zona de aprovizionare îndepărtată a Târgului Bujor.

Note

- 1 Tîrnovo (azi Veliko Tîrnovo) se află la 113 km sud de Giurgiu-Ruse și la 177 km sud de București, în Podișul Prebalcanic, pe valea râului Iantra (285 km), afluent al Dunării. Este situat într-o regiune cu tradiții în cultura zarzavaturilor. De altfel, s-a apreciat că, în secolul al XIX-lea, fostul județ Tîrnovo dădea 75% din totalul grădinarilor bulgari, care plecau peste hotare să cultive legume (Negruți, 1985). Este un centru istoric, comercial și turistic important al Bulgariei (60 900 de locuitori în 1978).
2. La Smulți (până în 1970 sat cu populație dublă față de Drăgușeni), până la colectivizare, o oarecare concurență celor din Drăgușeni le făceau cei trei grădinari localnici, cel mai cunoscut fiind Penciu Carciu, născut în Bulgaria în anul 1866 și care a murit la începutul anilor '40. Acesta venise aici, inițial ca refugiat (în urma războiului ruso-româno-turc din 1877), pe când avea 11 ani, împreună cu un frate mai mare, și, după ce la început au practicat grădiniaria anual (veneau din Bulgaria primăvara și plecau înapoi la sfârșitul toamnei), în jurul anului 1890, Penciu Carciu s-a stabilit definitiv în Smulți, având grădina în sudul satului, la 188 m altitudine (un timp având și o parcelă mai mică la Gornești, pe valea Gerului, la 155 m altitudine, la 4 km sud-vest de Smulți, produsele fiind vândute cu căruța în satul mai apropiat Măndrești). În 1891 erau menționate „grădini de zarzavaturi pe malul Suhurluiului” și doi bulgari în sat (frații Carciu). Produsele (roșii, varză, ardei, praz, castraveți, ridichi, vinete și ceapă) le vindea sătenilor, în acest scop, la marginea grădinii, spre drum, având și o mică colibă, unde făcea vânzarea, însă, mai rar, umbla și cu căruța prin sat. Iriga și el grădina cu apă din pârâul Suhurlui-Milești (ce traversează Smulții), pe care o scotea (dintr-un mic iaz) tot cu o roată cu cupe învârtită de un cal. Roata era de lemn și avea diametrul de circa 6 m. Căsătorit cu o localnică, a avut mai mulți copii, care au practicat grădiniaria doar până la colectivizare. Într-o prezentare a comunei din 1935, se menționa faptul că pârâul amintit era „necăjit de către grădiniarii din marginea satului dinspre miazăzi, vânturându-i apa cu roțile ce udă grădinile de zarzavaturi”. Grădinile „comerciale” (în afara celor din jurul caselor) se întindeau pe 6,25 ha în 1942 (fiind cultivate cu ceapă – 2,5 ha, varză de toamnă – 1,5 ha, roșii – 0,5 ha și pe câte 0,25 ha erau cultivate: varză de vară, ardei gras, castraveți, morcov, ridichi, sfeclă roșie și pătrunjel) și pe 5 ha în 1946. La 1 februarie 1949 erau cinci roși „bulgărești” pentru udat în Smulți. Carciu Penciu din Smulți era cunoscut de frații Stoianov din Drăgușeni. Azi, în Smulți, vând zarzavaturi grădiniarii din Drăgușeni, Căuiești (com. Drăgușeni) și Cotoroaia (com. Cerțești).

3. În 1946, la Târgu Bujor suprafața „grădinilor comerciale irigate” era de 18,3 ha, ele fiind în marginea nordică a localității, pe dreapta drumului spre Jorăști, în lunca pârâului permanent Bujor, la 40 m altitudine. Bătrânul Micicov (care avea casa pe ulița principală a vechiului târg) a murit la sfârșitul anilor '40. Iată ce menționa Flori-Rodica Țighici-Iacomi: „Cel mai vestit grădinar a fost Micicov, care avea grădina pe valea Bujorului spre Lunca, la care se găseau tot felul de zarzavaturi și răsaduri timpurii; primele trufandale le aducea pe piață Micicov” (2000, 45).

Bibliografie

- Geacu, S. (2002). *Colinele Covurluiului. Potențial ecologic. Comunități biologice. Modificarea antropică a peisajului geografic*. București: Editura Univers Enciclopedic.
- Gheorghiu, N. (1913). Câteva observări asupra județului Covurlui. *Anuar de Geografie și Antropogeografie*. București, III (1911-1912).
- Gugiuman, I. (1939). Migrațiunea sezonală a bulgarilor hușeni. *Sociologie Românească*, București, 1-3.
- Gusti, D. (1936). *Sociologie Românească. Sociologie Românească*, București, 1.
- Maier, I. (1969). *Cultura legumelor*. București: Editura Agrosilvică.
- Negruți, Ecaterina. (1985). Grădinarii bulgari în Moldova – secolul al XIX-lea. *Cercetări agronomice în Moldova*, Iași, 4.
- Pacu, M.N. (1891). *Cartea județului Covurlui*. Galați.
- Săvescu, C. (1939). *Cultura legumelor și florilor. Enciclopedia României*, București, III.
- Țighici-Iacomi, Flori-Rodica. (2000). *Tg. Bujor – file de cronică*. București: Editura Athena.
- Tufescu, V. (1970). Le déplacement saisonnier des jardiniers bulgares en Roumanie entre les deux guerres mondiales. *Izvestia na Gheografskia Institut, Bălgarska Akademia na Naukite*, XIV, Sofia.
- *** (1914). *Dicționarul Statistic al României* (vol. 1). București.
- *** (1955). *Memoriu agropedologic, com. Drăgușeni, rn. Bârlad*. Arhiva OJSPA. Galați.
- *** (1938). *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, II, București, Imprimeria Națională.
- *** (1938). *Anuarul orașului Galați și al județului Covurlui*. Galați.
- *** *Arhivele Naționale Galați*. Fond Ocolul Agricol Bujor, Dos. 9/1946; Fond Primăria Drăgușeni, Dos. 5/1943, 7/1943, 2/1949, 1/1950; Fond Primăria Smulți, Dos. 5/1942.

Abstract

Following the notable tradition of the prestigious inter-war Sociologie Românească journal, which used to publish field investigations concerning the Romanian village, the present paper discusses some detailed field surveys relating to certain essential aspects of the cultivation of vegetables by the gardeners (originating from Tîrnovo – Bulgaria) in Drăgușeni (Covurlui Hills) with focus on the gardeners' place of origin, the vegetables cultivated, the gardening works over the year and the marketing places.

This is the second case study for the Moldavian zone on this topic, the first one authored by Ion Gugiuman, targeted the Huși area and was published in the Sociologie Românească journal in 1939.

Primit la redacție: august 2004